

ЖАНРАВЫЯ ПРЫКМЕТЫ «ЖОРСТКІХ» РАМАНСАЎ

This article is dedicated to the folklore genre of «cruel» romance. It is noticed its undiscovery and relevance. The article describes the features of its «cruel» romance genre and its omens.

З цягам часу любая галіна навукі рухаецца наперад. І дзякуючы плённай працы і натхненню навукоўцаў, вырашаюцца дагэтуль не даследаваныя пытанні. Так, у фалькларыстыцы ёсць жанр, які, можна сказаць, мала вядомы і тым больш мала вывучаны па сённяшні дзень. Гэта «жорсткі» раманс – жанр, які сумяшчае літаратуру і музыку. Такія песні да цяперашняга часу спяваюць у любой вёсачцы, а калі пашанцуе, то і ў горадзе, сярод старэйшага пакалення жыхароў. Пазнае пры праслухоўванні рамансы і сярэдняе пакаленне, але іх ужо больш узгадваюць як песні сваіх матуль і бабуль.

Дзеля таго каб без памылак любому слухачу вызначыць песні гэтага жанру сярод вялікай колькасці беларускіх народных песень, трэба зразумець, якія рысы ўласцівы менавіта «жорсткім» рамансам?

Вылучым наступныя асноўныя **жанравыя прыметы**:

- *сумесь рускай і беларускай моў (трасянка)* «як навуковы тэрмін, яна хутка і стала ўвайшла ў мовазнаўства, апошнім часам значна пашырае сваё семантычнае поле...» [1, с. 105], «особая форма полуязычя, разнавідность контактного языка» [2, с. 98]. Звычайна трасянка мае беларускую фанетыку: «ты прывык з пастароннімі шляцца» [3, с. 210], «мы сядзелі з табой на скамейцы» [3, с. 282];
- *тэматыка, сэнс твора лірычны, але звычайна з трагічным ухілам, яго змест прысвечаны нейкім пакутам, як правіла, любоўным* – звычайна прысутнічае любоўны трохкутнік, а ва ўсіх здарэннях абвінавачваецца лёс («судзьба»), – яму падпарадкоўваецца ўсе: і думкі, і дзеянне: «...знаць судзьба такая, бросіў міленькі мяня...» [3, с. 91];
- *эмацыйнасць, перабольшванне ўнутраных перажыванняў, як быццам выканаўца апавядае пра выпадак, які быў менавіта з ім*. Падчас фальклорных экспедыцый для мяне было вялікім адкрыццём тое, як перадаецца «перажывацельны» настрой і «слёзнасць» выканаўцаў «жорсткіх» рамансаў слухачам. Перад вачамі праятае (працягласць выканання песні 1–3 хвіліны) не толькі жыццё герояў раманса, але і маладосць, першае каханне і ўсе жыццё спявачкі ці спявака: «заіграйце мне вальс на баяне, / каб аблілася сэрца слязой» [3, с. 288] ці «Падружка, падружка, ты бешаная кроў, Зачэм разлучыла гарачую любоў?» [3, с. 336];

- *вострасюжэтнасць, пераважна драматычная развязка твора* – кожны раманс нагадвае сюжэт «крымінальнай хронікі», вельмі імкліва разгортваецца сюжэт: «...так пагібла сям'я тых людзей...» [3, с. 87], прысутнасць драматызму адчуваецца з самага пачатку твора, пранізанага трагізмам і самотай;
 - *дыялагічнасць (наяўнасць героя і адрасата), інтымнасць, камернасць, адкрытасць* – «Спомні, уздумаі, мая дарагая, як сядзелі з табою ўдваём. Мы сядзелі з табой на скамейцы, нам з табою спяваў салавей» [3, с. 282] ці «Успомні, Міша, як ты кляўся, як пазнакоміўся са мной. Якім ты ангелам казаўся, цяпер ізменшчык стаў ты мой» [3, с. 330]. З прыкладаў бачна, што, побач з героем няма адрасата (каму накіраваны тэкст), але менавіта праз ЛЁС, праз «судзьбу» прыйдзе пакаранне ці помста за падман, здраду, няспраўджанае каханне;
 - *падмена каштоўнасцяў (мастацкіх утылітарнымі)* – галоўнымі каштоўнасцямі для большасці герояў «жорсткіх» рамансаў з'яўляюцца каханне (нават за любы кошт) і грошы (шлюб па разліку). Духоўныя (царкоўныя) аповеды не дзейнічаюць – кіруюць пачуццямі. Героі цалкам спадзяюцца толькі на іх. Выключэннем з'яўляюцца раманы сірочыя [3, с. 376–389], частка ваенных і прысвечаных маці [3, с. 407–408] здрадзе перад Радзімай [3, с. 421]. Звычайна перамагае ў «жорсткіх» рамансах зло, але адмоўныя дзеянні нярэдка раскайваюцца (бывае, з таго свету). І нават не таму, што самі адчулі цяжар граху, а менавіта з-за таго, што разам з тымі, каго яны пазбавілі жыцця, памерлі іх надзеі;
 - *прастата, шчырасць* – вельмі празрыста раманс адкрывае ўнутраны свет сваіх дзеючых асоб, якія чымсьці падобны на людзей вакол нас, а бывае, і на нас саміх. Мы ім спачуваем, заўсёды ведаючы, што будзе не вельмі прыгожы фінал, спадзяёмся на цуд. Заўсёды сюжэт «чаплые» і вядзе за сабою;
 - *пераважна сямейна-бытавы змест апаведу* – героямі «жорсткіх» рамансаў з'яўляюцца жыхары вёсак ці гарадоў, іх дзеці, сяброўкі і сябры, простыя людзі і заможныя «...жыў купец багаты, лаўкай таргаваў. Усе тавары распродваў, дзеньгі прапіваў...» [3, с. 258];
 - *даступнасць тэксту і мелодыі* – спяваць і слухаць раманы вельмі прыемна. Мелодыі мілагучныя і запамінальныя, вельмі простыя для выканання і акампанементу, маюць невялікі дыяпазон, аднатанальныя, без мадуляцый і дысанансаў [3, с. 427–435].
- «Жорсткія» раманы – гэта вялікі пласт беларускага фальклору і не толькі: яны даследуюцца ў Расіі, ва Украіне, Польшчы, Літве, Балгарыі і іншых краінах. Гэтыя раманы параўноўваюць з Аргенцінскім танга па эмацыйнасці і накалу страсцей. Можна сустрэць розныя варыянты тэкстаў, імправізаванасць мело-

дый, што сведчыць пра творчы падыход у захаванні вусна перададзеных песень з пакалення ў пакаленне. Менавіта спецыфічныя мастацкія сродкі дапамогуць адчуць непаўторнасць і наіўнасць «жорсткага» раманса.

Літаратура

1. Каліта, І.У. Трасянка як моўны і культурны нігілізм / І.У. Каліта // Личность – слово – социум : материалы VIII Междунар. науч.-практ. конф. 28–29 апреля г. Минск, 2008 г., : в 2 ч. / отв. ред. Т.А. Фалалеева. – Минск : Паркус-Плюс, 2008. – Ч. 1. – 256 с.
2. Жеребило, Т.В. Словарь лингвистических терминов: изд. 5-е, испр. и доп. / Т.В. Жеребило. – Назрань : Изд-во «Пилигрим», 2010.
3. Кукрэш, А.М. Жорсткі раманс / А.М. Кукрэш. – Мінск : «Кнігазбор», 2010. – 435 с.